

Korupční aféra poslance Albína Chalupy z roku 1928 a její důsledky pro zemědělské výrobní družstevnictví

Jaroslava Honcová

Aféra sociálnědemokratického poslance Albína Chalupy z roku 1928, která se stala součástí politického předvolebního boje, umožňuje nahlédnout do pozadí provádění první pozemkové reformy a fúze původně samostatných zemědělských výrobních družstev, jejichž členskou základnu tvořili zemědělstí dělníci – přidělci z pozemkové reformy jakožto bývalí zaměstnanci velkostatků.

Československá zemědělská výrobní družstva (ZVD) náležela mezi první zemědělská výrobní družstva a vznikla v souvislosti s první pozemkovou reformou.¹ Původní koncepce československých zemědělských družstev přijatá XII. sjezdem sociálnědemokratické strany v prosinci 1918, dle níž měla být velkostatkářská půda zabraná v pozemkové reformě přidělována nově vzniklým ZVD, se nerealizovala.² Při provádění pozemkové reformy

¹ Název zemědělské výrobní družstvo odpovídá původnímu označení v zákonech o první pozemkové reformě. Odtud jej také převzal J. Tauber; jehož zásluhou se ujal všeobecně, tedy i pro ZVD z předmnichovské republiky. Jejich teoretik a iniciátor František Modráček pro ně razil označení družstevní statek, které se však nikdy v praxi neužívalo. Úřední název, pod kterým bývala ZVD zapsána do podnikového rejstříku, byl Hospodářské, nájemní, bytové a úsporné družstvo. Ve spisech Státního pozemkového úřadu vyskytuje se ještě pojmenování družstva zaměstnanecká.

² Družstevní teorii u nás zkonkrétnil a propracoval František Modráček, který již 1907 vypracoval družstevní sociálnědemokratický program. Modráček byl i autorem sociálnědemokratické koncepce z r. 1918 a četných spisů a článků, z nichž nejvýznamnější viz Modráček, František: Družstevní statek a pozemková reforma, Praha 1921.

zvítězila koncepce agrární strany – parcelace velkostatků a zakládání zbytkových statků.³ Agrární strana ovládla též úřad, kterému bylo svěřeno provádění pozemkové reformy – Státní pozemkový úřad (SPÚ).

Z někdejší koncepce sociálnědemokratické strany se objevila v zákonodárství pozemkové reformy zemědělská výrobní družstva, ale jen jako jedna z forem přidělu, přičemž na prvním místě zůstával individuální přiděl. Sociální demokracie získala i určité druhořadé pozice v SPÚ. Prezidentem SPÚ byl člen agrární strany, viceprezidentem sociální demokrat.

V letech 1919–1922 vyšla řada zákonů o pozemkové reformě a jejím provádění. Z nich nejvýznamnější byl pro ZVD zákon přidělový z ledna 1920, který je postavil na právní základ.⁴ Přídělový zákon přiděloval zabranou půdu nejen jednotlivcům v drobném přidělu nebo jako zbytkové statky, ale přidělci zbytkových statků se mohla stát též ZVD nebo spotřební družstva. Družstvo muselo být schopno provozovat zemědělství, muselo podřídit své stanovy a provozovací řád podmínkám SPÚ, jeho hospodaření podléhalo státní kontrole, provozování rovněž SPÚ. Ustanovení o státní kontrole byla v dalším zákonodárství rozvedena a upřesněna, zejména v souvislosti s poskytováním státních úvěrů.

Hned po vydání přidělového zákona započala poměrně rozsáhlá akce zakládání ZVD. Jejimi iniciátory byly především odborové svazy socialistických stran, z nich na prvním místě sociálnědemokratický Odborový svaz zemědělského dělnictva pod vedením předsedy, poslance Albína Chalupy.

Albín Chalupa, původním povoláním zemědělský dělník, který působil v sociálnědemokratické straně od roku 1904, spojil se ZVD svůj osud i svou kariéru. Založil údajně přes 300 družstev,⁵ a to i tam, kde nebyly možnosti přidělu půdy v místě. Uvažovalo se, že by družstvo i v takovém případě obdrželo přiděl jinde, členové by se tam přestěhovali a SPÚ by hradil stěhovací náklady.

³ *Boj o pozemkovou reformu a řešení rolnické otázky rozebírají práce Otáhal, Milan: Zápas o pozemkovou reformu, Praha 1963; Franěk, Rudolf: Rolnická otázka, Praha 1973; Honcová, Jaroslava: Zemědělské výrobní družstevnictví v předmnichovském Československu. Acta Universitatis Carolinae 1979.*

⁴ *Zákon přidělový z 30. 1. 1920, č. 81/1920 Sb.*

⁵ *Srv. Chalupa, Albín: Historie socialistického kolektivismu, Praha 1928–1932.*

Mezi formálním založením družstva a skutečným přidělem byl značný časový rozdíl. Agrární vedení Státního pozemkového úřadu úmyslně protahovalo zahájení přidělové akce, mezitím již revoluční vlna opadla, členové družstev ztráceli trpělivost, zvláště když viděli nereálnost přidělových finančních možností. Četná družstva se rozpadla dřív, než mohla začít hospodaření. Skutečný přiděl nastal teprve od r. 1922, kdy požádali sociální demokraté o 82 zbytkových statků.

Přidělování zbytkových statků zemědělským výrobním družstvům probíhalo v letech 1922–1927 a bylo uspokojeno celkem 67 ZVD, z nichž 34 náleželo do sociálnědemokratické sféry. Tak se původní celostátní sociálnědemokratická koncepce ZVD jako jediné formy přidělu proměnila v sociální experiment omezeného rozsahu.

Ostatní ZVD byla zakládána v daleko menším počtu stranami národně socialistickou a agrární, dále družstva legionářská, konzumní, družstva zakládána různými hospodářskými spolky.

Dále se budu zabývat pouze osudy první skupiny sociálnědemokratických ZVD. Sociálnědemokratická ZVD začala hospodařit v roce 1923, a to pouze několik ZVD, která hospodařila zcela samostatně. Členskou základnu tvořili zemědělští dělníci, bývalí zaměstnanci velkostatků, kteří měli vlastní samosprávu. Zemědělští dělníci vstupovali do družstev s nadšením, vkládali do nich vše, co měli, své odbytné z pozemkové reformy jako bývalí zaměstnanci velkostatků i své drobné úspory. Družstva zaměstnávala odborníka – správce. V letech 1924–1925 hospodařila již převážná většina ZVD (až na 3 případy).⁶

Základním nedostatkem ZVD byla forma přidělu. Družstvům byly přidělovány zbytkové statky do vlastnictví a přidělové ceny musela splácet stejně jako majetní soukromí přidělci. Cenově nebyla ZVD nijak zvýhodněna, státní držebnostní i provozovací úvěry byly poskytovány opožděně, a tak byla již od počátku nesmírně předlužena.

Samostatnost sociálnědemokratických ZVD netrvala dlouho. Již v roce 1924 vzniklo Ústřední sdružení, které vykonávalo pro jednotlivá ZVD funkci nákupního a prodejního družstva, prostředkovalo pojištění, přijímalo úspory a zřizovalo úsporné fondy, mělo též usilovat o zavádění pokrokových metod hospodaření na družstevních dvorech. Jednotlivá členská ZVD však zůstávala samostatnými právními subjekty a plnoprávními vlastníky družstevních dvorů. K Ústřednímu sdružení přistoupilo 25 ZVD.

⁶ Bližší údaje o předmnichovských ZVD, jejich charakteru, podmínkách a výsledcích hospodaření viz Honcová, J.: *Zemědělské výrobní družstevnictví v předmnichovském Československu*. Acta Universitatis Carolinae 1979.

Ústřední sdružení bylo jen jakýmsi mezičlánkem centralizačního procesu ZVD a mělo též krátkou dobu trvání – jeden a půl roku.

Již počátkem roku 1926 byla realizována fúze sociálnědemokratických ZVD a vytvořeno z nich jediné Hospodářské, nájemní, stavební a bytové družstvo v Praze. A tuto fúzi, kterou byla ZVD zemědělských dělníků zbavena samostatnosti a podřízena sociálnědemokratickým politikům, organizoval a prosadil jejich zakladatel Albín Chalupa.

Podařilo se mu na družstevních schůzích prosadit podepsání předávacích protokolů, byla podána žádost o likvidaci jednotlivých ZVD a svolána ustavující valná hromada sloučeného družstva na den 11. 4. 1926, na které byly přijaty nové stanovy a změněn název družstva.⁷ Současně byla provedena volba nového společného představenstva a dozorčí rady. Předsedou Hospodářského družstva byl zvolen Albín Chalupa, který se ocitl na vrcholu své moci. Mezi členy představenstva byli ještě další tři sociálnědemokratičtí funkcionáři a sedm členů jednotlivých, mezi nimi čtyři správci a jen tři zemědělství dělníci.

Avšak vývoj nebyl ještě ukončen. Sloučené Hospodářské družstvo získalo již na své jméno přidělem z pozemkové reformy další tři dvory: Lochy, Karlov (1926) a Hrádek nad Nisou (1927).

Zato pět ZVD odmítlo fúzovat vůbec a hospodařila nadále samostatně. V některých dalších dvorech se postupně formovala opozice a to právě v těch nejvýnosnějších – Vinařice, Hněvousice, Kostomlaty. A při tom ještě v roce 1928 nebyly jednotlivé družstevní dvory na Hospodářské družstvo Praha zaknihovány a družstevníci o tom samozřejmě věděli. Taková byla tedy situace v době propuknutí Chalupovy korupční aféry.

Předmětem aféry byla korupce při jednání o získání dvora Hrádku nad Nisou z Clam-Gallasova velkostatku Grabštejn. Již v roce 1926 se dozvěděl Chalupa u Státního pozemkového úřadu, že Hospodářské družstvo Praha by mohlo získat tento dvůr do vlastnictví. Šlo o výnosný objekt o výměře 225 ha, dobře vybavený, se zavedeným výdojným hospodářstvím, kde se vydojilo denně 1000 litrů mléka a prodávalo se litr za 2,20 Kč. Přídělová cena dvora s inventářem by činila nejméně 2.000.000 Kč. Předlužené Hospodářské družstvo takový obnos ovšem nemělo. Nejvhodnějším řešením pro družstvo bylo jednání o dlouhodobý pacht, jinak by se muselo přidělu vzdát.

⁷ Stanovy Hospodářského družstva z r. 1926 i další změny ve stanovách jsou zaznamenány v podnikovém rejstříku Obvodního soudu Praha 2, XXX/139.

Naproti tomu původní majitel Clam-Gallas usiloval o zpětné získání dvora ze záboru. Clam-Gallasův právní zástupce Dr. Alain Rohan jednal v tom smyslu v roce 1927 nejprve na Státním pozemkovém úřadě s viceprezidentem Noskem (sociální demokrat) a sekčním šéfem Novákem. Jimi byl odkázán na předsedu Hospodářského družstva v Praze Albína Chalupu, aby se pokusil o přímou dohodu s designovaným přídělcem.

Jednání započalo v září 1927 a konalo se vždy v Chalupově kanceláři v Hospodářském družstvu. Jednání byl přítomen právní zástupce ZVD JUDr. Kostečka. Představenstvo Hospodářského družstva vyslovalo s jednáním předběžný souhlas. Výsledkem jednání byla dlouhodobá pachtovní smlouva na 24 let, velmi výhodná pro družstvo. Družstvo získalo dvůr vybavený kvalitním inventářem a zásobami za nízký nájem, dále půjčku 3.000.000 Kč a řadu dalších výhod. Jednání bylo vedeno tvrdě, Chalupa a Kostečka žádali stále další výhody. Tak měl Clam-Gallas zaplatit Kostečkův honorář ve výši 200.000 Kč za to, že roztrhá přídělovou listinu, dr. Rohanovi se podařilo výši honoráře snížit na 100.000 Kč.⁸ Viceprezident SPÚ Nosek požadoval navíc ještě odprodání 12,16 ha stavební plochy pro družstvo. Tento požadavek zvýšil Chalupa na 30 ha za cenu 2400 Kč za 1 ha. Naproti tomu dr. Rohan požadoval cenu 12.000 Kč za 1 ha – takto získalo družstvo 29 ha stavební půdy.⁹

Dalším bodem jednání byla právě částka 50.000 Kč, kterou přijal dr. Chalupa od dr. Rohana pro nejmenovanou dělnickou organizaci. Zde se údaje pramenů poněkud rozcházejí. Centrální ředitel Clam-Gallasův dr. Michael Popper uvedl u Státního pozemkového úřadu (SPÚ), že Chalupa již na počátku jednání požadoval částku 50.000 Kč pro jistou organizaci. Na to dr. Rohan nabídl pouze 30.000 Kč, ale když to Chalupa odmítl, souhlasil s 50.000 Kč. Proto dr. Popper vystavil šek na 50.000 Kč, ale Chalupa jej odmítl přijmout, požadoval peníze hotově. Dr. Rohan mu požadovaný obnos vyplatil. Dr. Rohan se v prvním protokolu u SPÚ nezmiňoval o této částce vůbec. Chalupa v brožuře Budiž jasno uvádí, že jednání o tento obnos probíhalo až na konci vyjednávání.

Pachtovní smlouva byla schválena představenstvem Hospodářského družstva dne 26. 10. 1927. Poté podepsal sekční šéf SPÚ Novák propuštění dvora Hrádek nad Nisou ze záboru. Ve dnech 28.–29. 10. 1927 bylo provedeno faktické předání dvora družstevnímu pachtýři.

⁸ *Protokol dr. Poppera u SPÚ z 25. 11. 1927, opis; protokol dr. Rohana u SPÚ z 19. 1. 1928, opis.*

⁹ *Aféra Hrádku se rozvíjí, Venkov 11. 5. 1929.*

Tím tedy bylo jednání skončeno. Avšak mraky se již stahovaly. Centrální ředitel Clam-Gallasův dr. Michael Popper se dne 25. 11. 1927 dostavil do Státního pozemkového úřadu a vyhledal přímo prezidenta SPÚ dr. Jana Voženílka. Dr. Voženílek jej přijal v přítomnosti dr. Františka Fialy, sekčního šéfa a přednosta presidia a JUDr. Františka Mrkvana, svého osobního tajemníka. S dr. Popperem byl sepsán protokol, v němž dr. Popper uvedl průběh jednání o dvůr Hrádek nad Nisou a zdůraznil vydírání dr. Kostečky a korupční případ Chalupův. Svou výpověď doložil dr. Popper písemným vyjádřením dr. Rohana, které však předložil Státnímu pozemkovému úřadu teprve dne 19. 1. 1928. Tón tohoto vyjádření je velmi zdrženlivý, o částce 50.000 Kč předané Chalupovi se v něm nemluví vůbec. Státní pozemkový úřad na Popperovo udání delší dobu nereagoval. Aféra propukla teprve v březnu 1928. Dne 7. 3. 1928 upozornil viceprezident SPÚ sociální demokrat Josef Nosek, který se o případu dozvěděl týž den od dr. Voženílka, předsedu sociální demokracie Antonína Hampla, že ve spisech SPÚ jsou obsažena vážná obvinění proti Chalupovi. Dr. Voženílek umožnil Hamplovi nahlédnout do spisů. Hampl mu slíbil, že věc vyšetří.

Dne 9. 3. byl nic netušící Chalupa pozván do sekretariátu sociální demokracie. Tam se jej Hampl v přítomnosti svědků senátora Dundra a vicepresidenta SPÚ Noska zeptal, zda přijal od dr. Rohana částku 50.000 Kč. Nato Chalupa odpověděl kladně. V dalším se výpovědi zúčastněných rozcházely. Chalupa tvrdil, že již tehdy prohlásil, že peníze přijal pro odborovou organizaci, ale dosud jí je nepředal, ostatní vypověděli později jako svědkové u soudu,¹⁰ že Chalupa tehdy řekl, že peníze přijal pro sebe. Přítomní funkcionáři vyzvali Chalupu, aby se vzdal poslaneckého mandátu a funkce v Poradním sboru pro podporu vnitřní kolonizace, což Chalupa přislíbil. Bylo dohodnuto, že vzdá mandát a funkci ze zdravotních důvodů. Hamplův postoj schválil druhý den výbor sociální demokracie. Další jednání probíhalo na sekretariátu sociální demokracie dne 17. 3. Jednalo se o vzdání Chalupovy funkce předsedy Hospodářského družstva rovněž ze zdravotních důvodů. Chalupa se vším souhlasil, ovšem za jistých finančních podmínek, aby nebyl existenčně poškozen, a podal rezignaci na funkci předsedy pražského Hospodářského družstva k 19. 3. 1928. Podle jeho tvrzení měl dostávat po dobu 6 měsíců nemocenské dávky, poté odbytné ve výši 58.000 Kč, měly být odvolány jeho podpisy ze směnec za Hospodářské družstvo, zajištěna mu ochrana proti napadení

¹⁰ *Svěddecké výpovědi Vojtěcha Dundra a Antonína Hampla v soudním procesu 23. 11. 1928. Tyto údaje o finančním vyrovnání uvádí Chalupa v brožuře Budiž jasno.*

tiskem.¹¹ Chalupa pracoval i nadále v sociálnědemokratických odborech jako předseda Všeodborového svazu zemědělských dělníků. Tajemník Svazu Josef Hrobař vystavil Chalupovi dne 9. 3. 1928 – tedy v den propuknutí aféry, stvrzenku na částku 50.000 Kč pro Všeodborový svaz antedatovanou ke dni 2. 11. 1927 (peníze obdržel od Chalupy teprve 12. 3.) a uložil ji do záložny na vinkulovaný vklad pro Všeodborový svaz. Předtím byly peníze uloženy rovněž na vkladní knížce na jméno Chalupovy manželky, prý z bezpečnostních důvodů.

Jak by veřejná korupční aféra poškodila prestiž sociální demokracie si zvláště uvědomovali po nedávné korupční aféře agrárníka Dubického. Korupční aféra agrárního poslance Jana Dubického vypukla dne 16. 11. 1927.¹² Šlo o korupční aféru týkající se právě pozemkové reformy. Dubický přijímal od uchazečů o zbytkové statky na Mladoboleslavsku velké peněžní částky a poté svým politickým vlivem prosazoval u Státního pozemkového úřadu jejich přidělení. Iniciativu v odhalení čachrů Dubického měli právě sociální demokraté. Obvinění Dubického přednesl a doložil v parlamentu sociálně demokratický poslanec Remeš. Dubický učinil prohlášení, že pro svou osobu od nikoho nikdy ničeho za práci v pozemkové reformě nepřijal. Tím se stala z korupční aféry Dubického aféra agrární strany. Při dalším vyšetřování se prokázalo, že korupční peníze byly ukládány na zvláštní fond agrární strany, který dosáhl výše 250.000 Kč. Peníze byly uloženy na spořitelních knížkách, které měl Dubický u sebe. Z nich financoval např. auto a šoféra pro své cesty po Mladoboleslavsku. Sociálně demokratičtí politikové se angažovali v postupu proti Dubickému v parlamentu i v tisku. Není též bez zajímavosti, že při soudním sporu Dubického se svědkem Svárovským, v němž žaloval Dubický Svárovského pro urážku na cti, zastupoval Svárovského sociálně demokratický advokát JUDr. Kostečka, záhy poté zkompromitovaný v Chalupově korupční aféře.

¹¹ Srov. Chalupa, A.: *Budiž jasno. Při jednání u Krajského soudu v Jičíně uvedl Chalupa, že dostal od Hospodářského družstva jako odstupující předseda odstupné 60.000 Kč.*

¹² Články v *Právu lidu* o Dubického aféře: 16. 11. 1927, s. 1; 17. 11. 1927, s. 1–2; 18. 11. 1927, s. 1–2; 19. 11. 1927, s. 1; 20. 11. 1927, s. 1; 22. 11. 1927, s. 1; 23. 11. 1927, s. 1; 24. 11. 1927, s. 1; 25. 11. 1927, s. 1; 2. 12. 1927, s. 1 (*Večerník*); 16. 12. 1927 (*Večerník*).

President SPÚ dr. Voženílek se od případu distancoval a žádal veřejně poslance Remeše o jmenování úředníků, kteří spolupracovali s Dubickým, aby mohl být případ vyšetřován.¹³ Aféra Dubického se svými charakterem navlas podobá aféře Chalupově, obě se týkaly korupčních machinací se zbytkovými statky, v obou případech se hájili zkompromitovaní politické týmy, že peníze nepřijímali pro sebe, ale pro svou politickou stranu, kterou korupční aféry diskreditovaly v očích veřejnosti. Porovnáme-li jejich časový průběh, pochopíme lépe souvislosti i jednání zúčastněných činitelů.

Ředitel německého šlechtického velkostatkáře Clam-Gallase vedl svůj úder proti Chalupovi osobní intervencí u Státního pozemkového úřadu právě v době, kdy skandál kolem aféry Dubického vrcholil, chtěl zkompromitovat další čelnou politickou stranu, která pozemkovou reformu prováděla. Naopak president SPÚ dr. Voženílek všemožně oddaloval propuknutí Chalupovy aféry, neboť dvě korupční aféry kolem pozemkové reformy byly pro SPÚ zcela neúnosné a byl pro mírné vnitrostranické řešení v sociální demokracii s vyloučením veřejnosti a stejný zájem mělo ovšem i vedení sociální demokracie.

Sociální demokracie projevila tedy v počáteční fázi Chalupovy aféry snahu řešit případ vnitrostranicky a smírně. Ovšem i toto řešení znamenalo konec Chalupovy politické kariéry, avšak obešlo by se bez skandálu pro Chalupu i pro sociální demokracii. Sociální demokraté si uvědomovali, že Chalupa mnoho věděl a že by nemlčel.

V dalších týdnech se situace poněkud zkomplikovala. Sociální demokracie nedodržela ústní sliby dané Chalupovi vinou některých jeho vlivných nepřátel ve vedení. Chalupa pracoval dále v sociálně demokratickém odborovém hnutí. V té době rostla v ZVD opozice proti fúzi, která byla sice fakticky provedena, ale dosud nezaknihována. Tato opozice byla podporována anonymními protesty proti družstevním funkcionářům pražské centrály, zejména proti tajemníkovi Hájkovi a centrálnímu řediteli Zaňkovi, které žádaly jejich odvolání z funkcí. Autorství těchto protestů bylo připisováno Chalupovi. Jeho političtí protivníci v sociální demokracii Hájek a Zaněk objížděli družstevní dvory a agitovali proti Chalupovi. U některých dvorů, které poslaly již stížnost k SPÚ – Stará Bář, Vinařice – agitoval proti Chalupovi sám viceprezident SPÚ Nosek (22. 4.).¹⁴

¹³ *Dále o Dubického aféře Pšeničková, Jana: Aféry agrární strany související s prováděním pozemkové reformy. Paginae historiae 8, 2000, s. 101–122.*

¹⁴ *Svědectví zemědělských dělníků ze Staré Báře a Vinařic v soudním procesu Chalupově proti Noskovi.*

Chalupa odpověděl všem známou brožurou Budiž jasno, kterou vydal nákladem vlastním koncem dubna 1928. Ještě krátce před jejím vyjitím byl Chalupa vyloučen ze sociální demokracie. Chalupa v uvedené brožuře vysvětluje počátky vzniku ZVD, které zakládal a organizoval Chalupa prostřednictvím Svazu zemědělského dělnictva. Vylíčil nutnost úvěrů a zdůraznil úvěrové obtíže. Např. povolený úvěr provozovací pro ZVD musel být na návrh Malého splacen do pěti let. Poukázal na chybný postup obou sociálních demokratů, kteří se vystřídali ve funkci vicepresidenta SPÚ – Malého a Noska – vůči zemědělským dělníkům u vůči ZVD; v sociální demokracii neměla ZVD náležitou oporu. Konstatoval, že agrární strana obsadila v SPÚ nejdůležitější místa – prezident a všichni přiděloví komisaři. Nyní úspěšně usiluje o ovládnutí zemědělského průmyslu prostřednictvím svých družstev. Tím by se v tomto odvětví znemožnila socializace. Dále popsal Chalupa podrobně současný stav družstev podle bilance z r. 1927 – počet dvorů, jejich výměru, inventář, počet členů a počet stálých pracovníků, hektarové výnosy. V té době měla sociálnědemokratická ZVD majetek v hodnotě 54.000.000 Kč, jeho zadlužení činilo celkem 30.000.000 Kč (55%). Celý čistý zisk – 2.000.000 Kč byl odveden na úroky. Touto stručnou historií ZVD a popsáním současného finančního stavu se bránil Chalupa tvrzení, že přivedl družstva k bankrotu částkou 4.248.563,64 Kč. Pro řešení finanční situace družstev a likvidace zadlužení navrhoval odprodání trvale pasivních dvorů v rozsahu asi 800 ha, snížit režii rozpuštěním ústřední účtárny a vrácením účetnictví na dvory, dozor nad hospodařením svěřit SPÚ a zrušit funkci centrálního ředitele. Odprodejem dvorů by výměra činila přes 2.000 ha, na které by bylo možno rentabilně hospodařit. Mají-li družstva prosperovat, je třeba vytěžit z každého hektaru půdy ročně 1700 Kč.

V další části brožury líčí Chalupa vnitrostranické spory, které předcházely jeho pádu. Poukazuje na řevnivost sociálnědemokratických funkcionářů, na Biňovcovy snahy dostat se na jeho místo a jeho osočování Chalupy u Noska. Viceprezident SPÚ Nosek byl o jednání o Hrádek nad Nisou průběžně informován. Nosek zasahoval v roce 1927 často do vnitřních problémů ZVD až po oboustranné napětí vyvrcholilo v listopadu 1927, kdy Chalupa nabízel rezignaci, která však nebyla přijata. Dále popisuje jednání v sociální demokracii o jeho odchodu z funkcí a o vyrovnání. Současně líčí negativní charakter družstevních funkcionářů Hájka a Zaňka. Brožura je psána slušným tónem, autor nijak nenapadá sociální demokracii, zřejmě

¹⁵ Podle Rudého práva z 4. 5. 1928 se o Chalupovo vyloučení přičinil právě Nosek. Sociální demokracie vyjádřila své stanovisko k případu na stránkách Práva lidu, kde vylíčila svůj postup od doby, kdy se její představitelé o Chalupově korupci dozvěděli až po jeho vyloučení.

nepovažuje svůj rozchod se stranou, v níž působil 25 let ještě za definitivní. Leč jedno znamenala přece: zveřejnění případu i snahy sociální demokracie věc ututlat. Sociální demokracie se o brožuru dozvěděla krátce před jejím vydáním, skandál byl už nevyhnutelný, proto okamžitě vyloučila Chalupu ze strany.¹⁵ Chalupovým vyloučením a vydáním brožury Budiž jasno byla aféra zveřejněna a zmocnil se jí tisk různých politických stran ve snaze zdiskreditovat sociální demokracii a získat část jejich voličů v nadcházejících volbách do zemských zastupitelstev, které měly být uskutečněny koncem roku 1928.

Ohlas Chalupovy brožury v tisku byl značný. Rudé právo uveřejnilo v dubnu a v květnu 1928 o Chalupově případu sérii článků. První článek vyšel již 27. 4. Otiskuje se v něm prohlášení sociální demokracie o vyloučení Albína Chalupy a jeho zdůvodnění. Částka deficitu se již odhaduje na 6 milionů korun. Rudé právo poukázalo na okolnost, že sociální demokracie zveřejnila Chalupovu aféru teprve tehdy, když bylo známo, že Chalupa vydá o věci brožuru a že Právo lidu v březnu zdůvodnilo Chalupovu rezignaci na poslanecký mandát a veřejné funkce zdravotními důvody. V dalších článcích Rudé právo rozebírá¹⁶ některá fakta Chalupovy brožury - boj za přiděl dvora Tuchoraz na Českobrodsku, úvěry poskytované jednotlivým ZVD cukrovary a velkostatkáři, čímž se družstva dostávala do hospodářské a sociálnědemokratické strany i do politické závislosti. Sociální demokraté naproti tomu připravili prostřednictvím svých reprezentantů ve Státním pozemkovém úřadu zemědělské dělníky o miliony korun na odbytném – případ místopředsedy SPÚ Malého, který snížil odbytné zemědělským dělníkům a zvýšil je hospodářským úředníkům. Rudé právo rovněž podrobně informuje čtenáře o Chalupově korupční aféře v souvislosti s družstevním dvorem Hrádek nad Nisou.

Další fáze případu se odehrávala opět na družstevní půdě. Připravovala se totiž valná hromada sloučeného Hospodářského družstva a její datum bylo stanoveno na 19. květen. Mezitím docházely na ZVD anonymní výzvy proti fúzi. Dne 28. 4. se konala přípravná společná schůze představenstva a dozorčí rady Hospodářského družstva, která vydala společně prohlášení, jímž schválila veškerá dosavadní osobní, věcná a administrativní opatření. Odmítla anonymovy výzvy proti fúzi a usnesla se vyloučit podlá

¹⁶ *Rudý večerník* 27. 4. 1928, s. 1; *Rudý večerník* 4. 5. 1928, s. 2; *Rudé právo* 10. 5. 1928, s. 1-2; *Rudý večerník* 11. 5. 1928, s. 1 (titulní článek s Chalupovou fotografií); *Rudý večerník* 12. 5. 1928, s. 1; *Rudé právo* 14. 5. 1928; *Právo lidu* 18. 5. 1928. *Rudé právo* čerpalo své informace ze *Stříbrného Večerního listu*. *Stříbrnému* je poskytoval osobně A. Chalupa.

§ 5 stanov z družstva 5 členů z Vinařic: šafáře Karla Fialku, zahradníka Roberta Peška a 3 deputátky - Františka Johana, Josefa Pánka a Václava Šťastného pro poškozování družstva a pro podporu anonyma. Jak vlastně jejich trestní činnost vypadala, usnesení členům nevysvětluje, ale z pozdějšího přípisu Hospodářského družstva Obchodnímu soudu v Praze z 29. 5. se dovídáme, že podali písemnou stížnost, zřejmě v intencích anonyma proti fúzi, Státnímu pozemkovému úřadu a Obchodnímu soudu v Mladé Boleslavi, do jehož okruhu působnosti Vinařice náležely, kterým byla poškozena dobrá pověst družstva. Vyloučení členové měli mít možnost odvolat se z vyloučení k valné hromadě. Současně ztráceli s okamžitou platností své funkce – Karel Fialka členství v dozorčím výboru Hospodářského družstva a Robert Pešek a František Johan členství v místním dozorčím výboru na dvoře Vinařice. Na příští valnou hromadu se tedy obě strany připravovaly velmi bojovně. V čele opozice stanul už neanonymně Albín Chalupa. Chalupa sice sám rezignoval již před časem na funkci předsedy, avšak představenstvo Hospodářského družstva dosud nepožádalo o jeho výmaz ze společenstevního rejstříku. Tuto žádost podal Obvodnímu soudu v Praze sám Chalupa již 23. 3., aby byl zbaven zodpovědnosti. Avšak Obchodní soud mu sdělil dne 15. 5., že jeho rezignaci nebere na vědomí, neboť neodpovídá úřednímu postupu, má ji sdělit podnikovému rejstříku přímo představenstvo. Tato odpověď přišla nyní Chalupovi velmi vhod, na jejím podkladě se dostavil na valnou hromadu s tím, že jeho rezignace nebyla dosud Obchodním soudem přijata, nepřestal tedy být členem a má právo svou při před valnou hromadou hájit. S ním přišli i ostatní vyloučení členové, kteří se odvolali k valné hromadě.

Valnou hromadu svolávali místopředseda Emil Lustig a dozorčí rady Jaroslav Bouška. Jaroslav Bouška valné hromadě též předsedal. Za SPÚ se zúčastnil valné hromady viceprezident Nosek. Nosek se zásadně postavil proti účasti Chalupově, Fialkově a ostatních vyloučených členů, přiměl předsedajícího, aby mu odmítl udělit slovo, schůze byla přerušena, dokud Chalupa a vyloučení členové schůzi neopustili. Po Chalupově odchodu předložila sice opozice zemědělských dělníků valné hromadě vlastní kandidátku, ale pro svou neorganizovanost ji nedokázala prosadit. Chyběl jim organizátorský talent Chalupův. Nové představenstvo bylo zvoleno podle kandidátky navržené představenstvem, opozice byla oficiálně poražena. Rovněž bylo potvrzeno vyloučení některých vinařických družstevníků navržené na společné schůzi předešlého představenstva a dozorčí rady z 28. 4. Vyloučeným bylo sděleno, že budou vzati na milost, ale jen v tom případě, že odvolají své podání u SPÚ a u Obvodního soudu v Mladé Boleslavi, což ovšem odmítli.

Proti průběhu a usnesení valné hromady z 19. 5. došla Obvodnímu soudu v Praze, podnikovému rejstříku hned dvě odvolání. Odvolal se Karel Fial-

ka a ostatní vyloučení vinařičtí členové. Druhou stížnost podala skupina opozičních zemědělských dělníků, vedená Josefem Matouškem z Kostomlat. Opozice si stěžovala, že valná hromada nebyla řádně svolána, místopředseda E. Lustig je nečlen, nyní byli zvoleni další dva nečlenové: předseda František Biňovec a člen představenstva Jan Hanánek. Na valné hromadě nebyl jmenován zapisovatel, nebyla připuštěna protikandidátka, a že A. Chalupovi a K. Fialkovi bylo zabráněno v účasti na valné hromadě. Opozice nebyla v některých bodech dostatečně informována. Proto představenstvo většinu jejích argumentů hravě vyvrátilo vlastním vyjádřením Obchodnímu soudu z 11. 6. 1928, v němž poukázalo, že valná hromada byla řádně svolána podle stanov a její datum včas oznámeno v časopisech Zájmy a Družstevník. Valnou hromadu tvořili delegáti příslušných obvodů, zvolení na členských schůzích. Bývalý předseda Albín Chalupa na funkci rezignoval a vystoupil z družstva, což bylo vzato na vědomí na schůzi představenstva dne 19. 3. Fialkovi byla po vyloučení zastavena členská práva až do rozhodnutí valné hromady. Emil Lustig je řádně voleným členem představenstva a František Biňovec a Jan Hanánek jsou řádnými členy družstva. Svoje tvrzení o řádném členství uvedených osob však ničím nedokládají. Obchodní soud na podkladě tohoto hlášení stížnost opozice zamítl.

Opozice se však nevzdala. Soustředila se kolem kostomlatského dvora a byla ve spojení s Chalupou. Dne 28. 6. poslala dopis Jaroslavu Bouškovi, předsedovi dozorčí rady Hospodářského družstva, podepsaný 127 členy, v němž konstatují, že fúze, která jim byla předtím líčena jako pouhá formalita a současně opatření pro další rozkvět družstev, jim přinesla trpké zklamání. Hospodářské výsledky sloučeného družstva jsou špatné a vzrostla nedůvěra mezi představiteli družstva a družstevníky, zvláště v poslední době, kdy došlo k vylučování členů. Naopak byli přijímáni noví členové, kteří dosud neměli s družstvem nic společného a nemají ani zvláštní odborné znalosti, kterými by se mohlo jejich členství zdůvodnit a současně byly odmítnuty členské přihlášky některých zemědělských dělníků, kteří již na družstevním dvoře pracovali. Podepsaní se domnívají, že družstvo není vedeno představenstvem a dozorčí radou samostatně, ale tito jsou pod vlivem jiných osob, které nemají s družstvem nic společného.

Stanovy družstva oklestily práva družstevníků proti původním stanovám. Družstevníci nemají už přímé volební právo a mají obavy z dalšího vylučování, kdyby projevíli v něčem odchylné názory. Proto navrhuje svolání mimořádné valné hromady podle par. 10 stanov, která by projednala a odhlasovala změnu stanov. Navrhuje k projednání tyto zásady: Družstvo nechť jest spravováno osobami, kterým byl přidělen pozemkový majetek družstva, zaručit členům ochranu existence a práv, i volnost politického přesvědčení, v představenstvu a dozorčí radě mají být pouze družstevníci,

zavést přímé volby do těchto funkcí. Protože odpověď nedošla, poslali dělníční důvěrníci Bouškovi další petici nedatovanou a sepsanou v Kostomlatech, v níž žádají o svolání mimo řádné valné hromady do 15. 8. a okamžitou demisi vedoucích činitelů družstva. Do mimořádné valné hromady navrhli prozatímní vedení šestičlenné správní komise: Jaroslav Bouška, předseda dozorčí rady, Zaněk, ředitel, rada Roh, revident Holásek, inženýři Bálík a Kučera z hospodářské inspekce. Mimořádné valné hromadě měla být předložena podrobná bilance hospodaření za rok 1927.

Ovšem to nebyla jediná akce. Opozice se obrátila dopisem z 24. 7. na prezidenta SPÚ dr. Jana Voženíka. Dopis byl datován v Kostomlatech a podepsán důvěrníky. Podepsaní si stěžují na špatné hospodářské výsledky fúzovaného Hospodářského družstva, nebyla zveřejněna za rok 1927 bilance hospodaření na jednotlivých dvorech, dále na porušování principů družstevní demokracie. Obviňují nynější funkcionáře, že se snaží přidělený majetek dělníků přeměnit v majetek sociálnědemokratické strany. Žádají opětné osamostatnění jednotlivých ZVD. Současně požadují, aby jejich případ nevyšetřoval viceprezident Nosek, který je stranicky zaujatý. Ještě v červenci následoval druhý dopis prezidentovi SPÚ Voženíkovi, podepsaný tentokrát opět 127 členy. Členové protestují proti fúzování. Žádost podali již jednou dr. Lexovi, který ji postoupil viceprezidentovi Noskovi a ten ji opět vrátil jako bezpředmětnou.¹⁷ Proto se nyní obracejí přímo na prezidenta. Současně sdělují, že podnikli kroky u příslušných obchodních soudů pro zastavení výmazu z podnikového rejstříku. Souhlas SPÚ s fúzí byl dán pouze podmíněčně a podmínky nejsou plněny. Rovněž mnozí věřitelé družstev s fúzí nesouhlasí. Protože veškeré písemné protesty a volání po svolání mimořádné valné hromady byly bezvýsledné, rozhodla se opozice pro veřejnou akci. Družstevníci Josef Matoušek, šafář z Kostomlat a Václav Paulus svolali konferenci členů družstva na 29. 7. do Kostomlat. Pražské vedení se o chystané konferenci předem dozvědělo a snažilo se ji předem u členů zdiskreditovat. Byl rozeslán dopis na dvory podepsaný předsedou Hospodářského družstva Biňovcem a tajemníkem Literou, v němž je nazývána kostomlatská konference rozvratnou akcí a členům zakazována účast, jinak bude proti nim postupováno podle par. 3 stanov (vyloučení pro poškozování družstva). To však nestačilo. Současně rozeslal Výkonný výbor sociálnědemokratické strany dopis na stranické sekretariáty, v němž upozorňoval, že za kostomlatskou konferencí vězí Chalupa, který nyní spolupracuje s agrárníkem

¹⁷ *Patrně je zde míněna žádost ZVD Kostomlaty z 11. 7. 1928, v níž družstevníci protestují proti propuštění svých původních funkcionářů, předsedy Josefa Matouška a předsedy dozorčí rady J. Pauluse a žádají opětné osamostatnění.*

Chloupkem. Důvěrníci organizací mají ihned navázat styky s družstevními dvory a vysvětlit členům pozsadí a škodlivost celé akce. Přesto se kostomlatská konference sešla ve stanovený den za hojné účasti. Dostavilo se 70 delegátů mimo hosty. Kostomlatskou konferenci předcházely na některých družstevních dvorech mimořádné valné hromady členů těchto družstev. Např. v ZVD Kostomlaty se konala mimořádná valná hromada dne 22. července za předsednictví Josefa Matouška. Jako hosté se dostavili Albín Chalupa a Karel Fialka z Vinařic. Valná hromada se usnesla zrušit likvidaci jednotlivých ZVD a odvolat likvidátory Dr. Adolfa Kostečku a Pavla Jirsu. Představenstvo má podat stížnost u SPÚ na vicepresidenta SPÚ J. Noska pro rušivé zasahování v družstvech. Valná hromada odmítla útoky na zakladatele družstev A. Chalupu a pověřila jej zastupováním družstva. Protokol o valné hromadě byl zaslán s přípisem SPÚ.¹⁸

Hlavním řečníkem na konferenci v Kostomlatech byl opět Albín Chalupa. Výsledkem konference byla resoluce, kterou podepsali důvěrníci a ve které vyslovili nedůvěru dosavadnímu vedení sloučeného Hospodářského družstva a požadovalo jeho demisi. Resoluce žádá změnu stanov a jejich demokratizaci. Je proti vylučování členů pracujících v družstvu - původních přídělčů z pozemkové reformy. (Konkrétně žádá o odvolání výpovědi Václava Pauluse). Dále požadovala kostomlatská konference v zápisu mimo resoluci, aby byly z družstva vyřazeny osoby nepoškozené pozemkovou reformou. Konference jasně prohlásila, že netrvá na osamostatnění družstev a že akce za zrušení fúze byla za účelem povolnosti vedení, aby družstvo bylo vráceno správě dělnictva. Jak vidno, převládlo na konferenci umírněnější stanovisko. Chalupa takticky odmítl kandidaturu do příštího vedení družstva.¹⁹ Kostomlatská konference měla velký ohlas v současném tisku.²⁰ Přesto vedení družstva zůstalo vůči dělnickým požadavkům hluché. Přípisem z 16. 8. na dvory sdělují Biňovec, Hájek a Zaněk, že „představenstvo nemůže na přání členů dbáti žádného zřetele“.

Po negativní odpovědi pražského vedení se družstva Kostomlaty, Vinařice a Hněvousice rozhodla soudně domáhat svých práv a zvolila si za právního zástupce JUDr. R. Meissnera z Mladé Boleslavi. Chalupa měl domluvenou schůzku s představiteli těchto tří družstevních dvorů i některých dalších družstevních dvorů, které přizvali na pondělí 3. 9. do Prahy,

¹⁸ Chalupa, A.: *Historie socialistického kolektivismu v zemědělství*, s. 255.

¹⁹ *Veškeré dokumenty o kostomlatské konferenci otiskuje Chalupa tamtéž.*

²⁰ *Rudé právo* 3. 8. 1928, s. 3; *Rudé právo* 8. 8. 1928; *Právo lidu – Večerník* 4. 8. 1928, s. 2.

na které měl být dohodnut další postup. Tato schůzka však nebyla realizována. Chalupa se k ní nedostavil, neboť byl den předtím zatčen na nádraží v Chlumci nad Cidlinou, kam si vyjel na hon. Důvodem zatčení byla žaloba pro žhářství. Chalupa byl dopraven do vyšetřovací vazby krajského soudu v Jičíně.

Šlo o požár v družstevním dvoře Levín, který vypukl již dne 11. 9. 1925 ve 22 hod. ve stohu nevymláčené pšenice. Požár strávil celý stoh a k němu přistavenou mlátičku. Celková škoda obilí činila 85.320 Kč, dále 20.000 Kč za mlátičku. Nato vyplatila sociálnědemokratická pojišťovna Čechoslovacie za obilí 67.411 Kč a za mlátičku 18.300 Kč, dále 4.235 Kč na výlohách vyšetřovacích a likvidačních. Tehdy četnická stanice v Žiželicích nic nevyšetřila. Usoudilo se, že požár vznikl od jiskry z lokomotivy další vyšetřování bylo zastaveno.

V srpnu 1928, když sociálně demokracie potřebovala znemožnit a zlikvidovat Chalupu, bylo vyšetřování levínského případu po třech letech obnoveno a to zajímavým způsobem. V polovině srpna se prý dozvěděl důvěrně likvidátor pojišťovny Čechoslovacie Adolf Kostka, že levínský požár z r. 1925 byl založen zjednaným pachatelem za odměnu 1.000 Kč. Rozkaz k najmutí žháře dal bývalému správci Františku Kloučkovi Albín Chalupa. Pojišťovna Čechoslovacie požádala proto Zemskou správu politickou o vyslání detektivů na místo požáru, aby prošetřili pravdivost důvěrného sdělení. Na příkaz zemské správy politické z 30. 8. byli vysláni na místo dva obvodní policejní inspektori Jan Novák a Václav Fuchs z pražského policejního ředitelství. Oba inspektori předvolali na četnickou stanici v Chlumci n. C. bývalého levínského správce Kloučka, nyní rolníka v Lovčicích. Klouček okamžitě dozal, že stoh a mlátičku dal zapálit na příkaz Albína Chalupy, který za zapálení stanovil odměnu 1.000 Kč, za kterou najal Klouček ke žhářství levínského hlídače Hrušku.²¹

Zatčený Chalupa popřel svou vinu a prohlásil, že o levínském požáru nikdy s nikým předem nemluvil. Ve vyšetřovací vazbě učinil Chalupa dne

²¹ Klouček vypověděl, že již r. 1924 jej naváděl Chalupa v přítomnosti šafáře Koppa, aby dal lokomobili, kterou Chalupa sám kupoval a drazě přeplatil a která byla vysoko pojištěna, zatáhnout do stodol a tam zapálit, neboť ani stodoly nebyly v dobrém stavu. Klouček tehdy odešel. V r. 1925 po sklizni žádal opět Chalupa Kloučka, aby ke stohu pšenice dal přistavit mlátičku a starou lokomobili a nechal vše zapálit. I při tomto jednání v levínském dvoře byl přítomen šafář Kopp. Za zapálení stanovil Chalupa odměnu 1.000 Kč. Klouček najal hlídače Hrušku, který zapálil stoh v noci z 11. na 12. 9. Stoh s mlátičkou skutečně shořel, ale lokomobila utrpěla jen malou škodu. Po požáru vyplatil Klouček Hruškovi

10. 9. 1928 písemné prohlášení o svém případě krajskému soudu v Jičíně, v němž označil své obvinění za věc politickou. Proces byl vyvolán před projednáváním jeho soudních žalob pro urážku na cti na vicepresidenta SPÚ Noska a tajemníka HD Praha Hájka. Především šlo však o to izolovat Chalupu a zbavit jej možnosti dalšího styku a družstevními důvěrníky, kteří se domáhají zrušení fúze a vrácení majetku v hodnotě 50.000.000 Kč. Bývalý levínský správce Klouček jej udal z osobní msty, neboť byl po revizi v Levíně r. 1926 ze služeb HD Praha propuštěn. Hlavní přelíčení žhářského procesu se konalo teprve ve dnech 26.-27. 10. před krajským soudem v Jičíně. Jeho výsledkem byl osvobozovací výrok pro Albína Chalupu, pro nějž hlasovalo 11 členů z 12členné poroty, neboť mu během přelíčení nebylo nic prokázáno a politické pozadí případu bylo jasné. Rovněž František Hruška byl osvobozen, neboť jednal na příkaz a pod hrozbou propuštění a ztráty existence. Nejhuře dopadl František Klouček. Byl uznán vinným 11 hlasy a byl odsouzen k 5 letům těžkého žaláře a k zaplacení účtů právních zástupců pojišťovny Českoslavie a Hospodářského družstva ve výši 3.144,66 Kč. S ostatními finančními soukromoprávními nároky poškození pojišťovna Českoslavie a Hospodářské družstvo byli odkázáni na pořad práva civilního.

Albín Chalupa byl ihned po vyhlášení rozsudku z vyšetřovací vazby, ve které strávil téměř dva měsíce, propuštěn. Avšak krajský soud v Jičíně mu dopisem z 5. 11. 1928 sdělil, že nemá nárok na odškodnění vůči státu za dobu strávenou ve vyšetřovací vazbě, poněvadž podezření proti němu bylo odůvodněné a nebylo vyvráceno.

Ovšem Chalupa byl poškozen nejen finančně. Jako politik byl korupční aférou a levínským žhářským procesem zcela vyřazen. Rovněž opozice zemědělských dělníků v ZVD byla v době Chalupova zatčení likvidována a sloučené Hospodářské družstvo se udrželo.

V souvislosti se zatčením Albína Chalupy v levínském případě se rozpoutala další fáze tiskové kampaně, která se stala součástí předvolebního boje.

Rudé právo počalo postupně zveřejňovat stvrzenky na větší obnosy, které převzali od Chalupy různí sociálnědemokratičtí politikové a dopro-

částku 1.000 Kč z družstevních peněz. Do pokladní knihy zapsal toto vydání jako položku za více práce dělníků na dvoře. Druhý den po požáru přijel na místo Chalupa, vše schválil, jen litoval, že neshořela též lokomobila. Klouček sám neměl z požáru žádný užitek. Hlášení o požáru prováděl sám Chalupa a náhrada byla vyplacena pražské centrále.

vázelo je palčivými komentáři. Hned v prvním článku z 5. 9. uvedlo Rudé právo levínský případ do souvislosti s Chalupovým vedením dělnické opozice v ZVD. Další den 6. 9. zveřejnilo fotokopii první stvrzenky a to právě té nejvýznamnější - Hrobařovy na 50.000 Kč převzatých Chalupou od Dr. Rohana a antidatovanou Hrobařem k 2. 9. 1927, ve skutečnosti z března 1928, kdy již Hrobař věděl o Chalupově korupci. A hned připojuje dotaz: Proč se nevyklučují další korupčníci?

Rudé právo poukazovalo nejen na korupčníka Chalupu, ale chápalo jeho případ v širších souvislostech. S ním odhalovalo řadu dalších funkcionářů ve vedení sociální demokracie. Zveřejňovalo jména dalších sociálnědemokratických politiků, kteří přijímali od Chalupy větší obnosy pro stranické účely, zejména pro předvolební kampaň. Tedy Chalupa přijímal korupční peníze od velkostatkářů a podnikatelů a předával je sociální demokracii, jejíž akce byly zčásti financovány tímto pochybným způsobem. Nestačí odstranit pouze Chalupu, ale celý korupčnícký systém. Nejvíce byl napadán Nosek, který byl obviňován z přímé účasti v hrádecké aféře. V článku ze 7. 9. pod názvem „Pryč s korupčníky s dělnických řad. Nebyla vyřízena druhá část aféry Chalupa a spol.“ K případu Noskově se vrací Rudé právo hned 8. 9.²² Polemizuje s Právem lidu, které odmítalo účast Noskovu na propuštění Hrádku ze záboru. Poukazuje na to, že Nosek vydal potvrzení o propuštění Hrádku ze záboru na neúředním papíru bez vědomí SPÚ, čímž se dopustil zneužití úřední moci. Dále se Rudé právo dotazuje, zda byl Nosek přítomen schůzi představenstva Hospodářského družstva, která schválila pachtovní smlouvu Hrádku nad Nisou. Nosek vyhrožuje Rudému právu žalobou, ale nic se dosud nestalo, naopak Nosek odešel na zdravotní dovolenou, když se o jeho účast v Chalupově aféře začal zajímat Hrad.

Další den, 9. 9. Rudé právo otisklo polemický článek „Zkorumpovaní reformističtí vůdcové nám hrozí žalobami, ale nežalují.“ V něm byla uveřejněna další fotokopie stvrzenky pro Chalupu na částku 10.000 Kč, kterou podepsal tentokrát tajemník Hrobař pod pseudonymem Bohumil Šídlo. I v tomto článku jsou kladeny otázky Noskovi o jeho účasti v hrádecké aféře. V článku z 13. 9. vyzvalo Rudé právo v předvolebním období k odstoupení tyto sociálnědemokratické politiky: Noska, Hrobaře, Astera, Machače, Biňovce. I když tyto výzvy nebyly realizovány, přece jen měly velký ohlas mezi dělnictvem, zvláště v předvolební kampani. Chalupova aféra se stala skandálem celé sociální demokracie.

²² Rudé právo 8. 9. 1928, s. 4; Rudé právo 9. 9. 1928, s. 3; Rudé právo 13. 9. 1928, s. 3; Rudé právo 5. 9. 1928; Rudé právo 7. 9. 1928; Večerník Práva lidu 4. 9. 1928.

Poslední článek o Chalupově aféře vyšel právě v den voleb, dne 2. 12. 1928. V něm reaguje na prohlášení výkonného výboru sociální demokracie k Chalupově aféře, otištěné ve Večerníku Práva lidu z 1. 12. Výkonný výbor sociální demokracie zde prohlásil některé sporné věci i vyložené nepravdy. Rudé právo proto provádí rekapitulaci faktů - konstatuje, že Chalupa prováděl svou korupční činnost pro užitek sociální demokracie, jejíž někteří politikové o věci věděli, nikoliv pro své osobní obohacení, že sociální demokracie chtěla nejprve aféru ututlat a že dala zatknout Chalupa jako domnělého žháře ve chvíli, kdy toho nejvíc potřebovali. Jako doklady uvádí Hrobařovy stvrzenky a brožuru Budiž jasno a konečně rozsudek levínské žhářské aféry, kterým byl Chalupa osvozen. Článek končí výzvou k sociálnědemokratickým dělníkům: „Jděte s komunisty“.

Chalupova aféra měla však i soudní dohru. Od srpna probíhalo jednání u okresních soudů v Nymburce, Městci Králové a Mladé Boleslavi, kde žaloval Chalupa Noska pro urážlivé výroky, které o něm pronesl na dvorech Vinařice, Stará Bář a Kostomlaty. Tyto dvory si totiž podaly stížnost k SPÚ a Nosek s nimi vyjednával, aby ji odvolaly. Chalupovi svědčily skupinky zemědělských dělníků z příslušných dvorů. Dělníci Chalupu sami na Noskovy výroky upozornili, spor skončil smírem na veřejném hlavním přelíčení u okresního soudu v Nymburce. Nosek prohlásil, že žalované výroky nepronesl a že ze skutků v žalobách uvedených nemůže Chalupu vinit. Současně bylo dohodnuto, že soukromí žalobci František Biňovec, František Veselý a Vojtěch Dundr vezmou zpět tiskovou žalobu proti Albínu Chalupovi u zemského trestního soudu v Praze, protože Chalupa prohlásil, že zažalovanými výroky chtěl pouze kritizovat, nikoliv na cti urážet.

Poslední a nejzajímavější z řady soudních sporů byla Chalupova žaloba na redaktory Práva lidu dr. Vincence Charváta a Jaroslava Koudelku, která byla rovněž projednávána před krajským soudem trestním v Praze²³ pro článek Práva lidu ze 4. 8. 1928 „Ruce pryč, nepoctivci“ a další články. Jednání o smír dne 29. 8. 1928 bylo bezvýsledné. Místo obviněného se dostavil pouze jeho advokát JUDr. Otto Sommer. Dne 20. 2. 1929 byla Chalupova žaloba proti dr. Vincencovi Charvátovi rozšířena ještě o další dva články - ve Večerníku Práva lidu ze 4. 9. 1928 byla zpráva, že Chalupa se doznal ke žhářství v Levíně; ve Večerníku Práva lidu z 26. 10. byl obviněn Chalupa ze žhářství a zpronevěry a tím zdůvodňováno jeho vyškrcnutí ze sociální demokracie. Současně byly projednávány Chalupovy žaloby

²³ Státní oblastní archiv Praha, fond Krajský soud trestní, sign. I T 1386/28; Večerník Práva lidu 1. 12. 1928; Rudé právo 2. 12. 1928.

proti odpovědnému redaktorovi Práva lidu Jaroslavu Koudelkovi za články: Spřízněné duše se setkaly – (o Kostomlatské konferenci a Chalupově korupci) PL 3. 8. 1928, a Ubohé útoky Rudého práva – PL z 29. 1. 1929 (úplatkář Chalupa má být hlavním komunistickým svědkem). Všechny žaloby proti dr. Charvátovi a Jaroslavu Koudelkovi byly projednávány najednou, neboť šlo v podstatě o tutéž věc. Oba obžalovaní pověřili svým zastupováním JUDr. Otto Sommera, sami se k soudu vůbec nedostavili. Žalobce Albína Chalupu zastupoval JUDr. Alfréd Meissner. Šlo o spor největšího rozsahu ze všech dosud uvedených, bylo kombinováno několik žalob a byla v něm znovu z různých stran probrána Chalupova aféra, jak ji už známe. Pro obžalované redaktory Práva lidu svědčili sociálnědemokratičtí politikové předseda strany Hampl, senátor Dundr, poslanec Biňovec, viceprezident SPÚ Nosek, dr. Lev Winter, odborářský tajemník Hrobař. Z toho je jasné, že šlo o víc než o pouhé tiskové urážky. Na lavici obžalovaných zasedla vlastně sociální demokracie a soud měl řešit problém Chalupovy korupce a účasti a postoje sociální demokracie k Chalupově aféře. Tito svědkové vypovídali o některých sporných faktech shodně - např. Nosek, Hampl, Dundr prohlásili, že Nosek neslibil Chalupovi žádnou ochranu tiskem, Hampl a Dundr, že Chalupa při vzdání mandátu sám uvedl jako důvod nemoc. Dr. Winter si opět nepamatoval, že by Chalupovi bylo při vzdání mandátu slíbeno, že bude zrušen jeho podpis na směnkách Hospodářského družstva. Všechna tato svědectví směřovala proti tvrzení uvedeným v brožurě Budiž jasno a proti Chalupově vyjádření. Svědek Hrobař vypověděl, že dne 9. 3. přišel do Svazu předseda Chalupa a žádal vystavení antidatované stvrzenky na 50.000 Kč s datem 2. 11. 1927. Peníze Hrobařovi předal teprve 12. 3. Mezitím se Hrobař dozvěděl o původu těchto peněz. Chalupa ve svém vyjádření z 12. 10. 1928 zdůraznil, že šlo o dar pro Českomoravský svaz zemědělských a lesních dělníků, který pro finanční tíseň musel propustit sekretáře a odložit sjezd z r. 1927 na rok 1929. Jako předseda již předtím opatřil pro tuto organizaci celkem 250.000 Kč. Částku 50.000 Kč chystal pro tento sjezd. Hampl jej žádal, aby se vzdal mandátu pro nemoc a Nosek mu slíbil ochranu tiskem. Do osamostatňování akce ZVD vstoupil teprve, když mu sociální demokracie nedodržela dané sliby. Šlo o reformu ZVD, nikoliv o jejich poškození.

Svědkové Biňovec a Dundr vypověděli, že Chalupa byl jako předseda pro fúzi ZVD, po svém vyloučení pro osamostatňování – dal tisknout letáky, dal si od členů družstev vystavovat plné moci, aby mohl pracovat pro jejich osamostatnění. Chalupa doznal na dotaz předsedy soudu, že psal dopisy a rozesílal plné moci, byl původně pro centralizaci, ale když se vedení družstva zmocnili politikové a původní přídělci byli vyhazováni, postavil se na výzvu důvěrníků ZVD proti centralizaci.

Ve prospěch Chalupův svědčili zemědělstí dělníci, účastníci Kostomlatské konference - Karel Tesařík (Skramníky), Václav Paulus, Josef Kratochvíl a Josef Matoušek (Kostomlaty), kteří dosvědčovali, že Chalupa usiloval o reformu ZVD, ne o jejich poškození. Chalupovi velmi prospělo svědectví dr. Alaina Rohana, který vypověděl, že slíbil Chalupovi 50.000 Kč pro dělnickou organizaci a tento dar mu osobně vyplatil, když byla hrádecká záležitost vyřízena. Potvrzení od Chalupy nežádal, neboť tuto částku považoval za dar. Dr. Rohan nepodal trestní oznámení Státnímu pozemkovému úřadu, ale byl tam pozván dr. Voženílkem. Dr. Rohan nezmocnil dr. Poppera k tomu, aby podal trestní oznámení a patrně jej nezmocnil ani velkostatkář Clam-Gallas. Dále použil Chalupa ve svůj prospěch rozsudek krajského soudu v Jičíně, kterým byl zproštěn obžaloby ze žhářství a rozsudky okresních soudů ve sporu proti Noskovi.

Chalupův soudní proces proti redaktorům Práva lidu trval léta. Žaloba byla podána na podzim 1928, hlavní přelíčení se konalo dne 10. 10. 1930 a konečný rozsudek byl vynesen teprve 8. 1. 1932.

V průběhu soudního řízení se měnil charakter procesu. Chalupa, aby dokázal nepravdivost uveřejněných tvrzení, musel nechat soudně prověřit celou svou aféru a pokusit se o prokázání své nevinu v otázce korupce. Současně bylo projednáváno též trestní oznámení, které podal dr. Popper na dr. A. Rohana u SPÚ. Tak se měnil Chalupa ze žalobce na obžalovaného.

Tak zní též rozsudek: „Albín Chalupa se zprošťuje podle § 259, č. 2 trestního zákona z 18. 12. 1921, č. 202, že na podzim 1927 v Praze uvedl dr. Alaina Rohana v omyl, kterým velkostatkář Rohan škodu na svém majetku utrpěl, čímž měl spáchat zločin podvodu. Dr. Rohan potvrdil, že šlo o dar pro dělnickou organizaci. Tuto částku chtěl Chalupa použít pro svazový sjezd. Ovšem dopustil se nesprávného jednání tím, že si ji ponechal déle než 4 týdny a nikomu nic nesdělil, jednalo se o jistý nepořádek. Takové jednání mohlo právem vzbuzovat podezření, že se dopouští něčeho nesprávného, ne právě slušného, ne-li dokonce nečestného. Ovšem za daných okolností a za nedostatku jiných důkazů byl obžalovaný Albín Chalupa zproštěn žaloby“.

Na podkladě tohoto rozsudku byl 1. 4. 1932 uzavřen smír mezi Albínem Chalupou a oběma žalovanými redaktory. Před zahájením hlavního líčení se dostavil Albín Chalupa a oba právní zástupci a prohlásili, že netrvají na dalším řízení, neboť oba obžalovaní redaktoři prohlašují, že nemohou Chalupu vinit, že by se dopustil nějakého trestného činu. Nato vzal Chalupa svou žalobu zpět a navrhl zastavení trestního řízení. Dlouholetý soudní spor končil tedy smírem.

Požadované finanční odškodnění 10.000 Kč a úhradu soudních útrat Chalupa neobdržel, když obžalovaní nebyli odsouzeni. Jeho vítězství zůstalo jen morální a i dost pochybné. Redaktoři se nezavázali k otištění odvolání v *Právu lidu*, a tak soudní výrok měl sice právní platnost, ale nebyl zveřejněn. Chalupa sice prakticky vyhrál všechny soudní spory a byl tak očistěn z nařčení ze žhářství a korupce, avšak teprve po letech a mezitím se již ve veřejnosti ustálil názor o Chalupově korupci a tím byl Chalupa jako politik nadobro vyřízen. Žádná politická strana by si tak zkompromitovaného politika neodvážila kandidovat. Chalupa pracoval dále jako korektor v jedné pražské tiskárně. Ještě v roce 1930 uveřejnil dva polemické články v agrárním *Zaměstnanci půdy*.²⁴ Poslední zprávy o Albínu Chalupovi uveřejnily některé listy u příležitosti jeho šedesátin dne 27. 2. 1940.²⁵

Probrala jsem tematiku korupční aféry poslance Albína Chalupy. Co z toho všeho vyplývá? Albín Chalupa převzal od dr. Albína Rohana částku 50.000 Kč údajně jako dar pro sociálnědemokratické odbory. Nicméně obnos odborům neodevzdal a uložil na vkladní knížku své ženy. Odborům je předal teprve po čtyřech měsících, když se aféra provalila na antidatovanou stvrzenku. Otázka zní, zda by je bez tohoto skandálu předal vůbec. I při jednání s dr. Alainem Rohanem o propuštění dvora Hrádek ze záboru a předání Hospodářskému družstvu do dlouhodobého nájmu postupoval velmi tvrdě. Po rozchodu se sociální demokracií změnil radikálně své stanovisko vůči fúzi jednotlivých ZVD v Hospodářské družstvo, kterou předtím sám realizoval a byl jeho předsedou. Poté stanul v čele družstevní opozice a snažil se fúzi dosud nezaknihovaných ZVD zmařit a využíval sympatie zemědělských dělníků, neboť byl jedním z nich a hovořil jejich řečí.

Německý ředitel Clam-Gallasova velkostatku JUDr. Popper se snažil zdiskreditovat českou pozemkovou reformu tím, že by se projednávaly hned dvě korupční aféry pozemkové reformy – agrární Dubického a sociálnědemokratická Chalupova. Obezřelý předseda SPÚ pozdržel projednávání Chalupovy aféry a Popperův úder nevyšel.

Sociální demokracie se dlouho snažila Chalupův případ ututlat. Odcházel z funkcí údajně ze zdravotních důvodů a teprve po vydání jeho brožury Budiž jasno se s ním definitivně rozešla a od té doby jej nazývala loupežníkem.

Po zveřejnění Chalupovy aféry a článků v *Stříbrného Večerním listu* se rozpoutala zuřivá předvolební kampaň pro volby do zemských zastupi-

²⁴ *Zprávu o osvobozujícím rozsudku Albína Chalupy z 8. 1. 1932 uveřejnily listy Národní politika 9. 1. 1932 a Prager Presse 9. 1. 1932.*

²⁵ *Polední list A-Zet, České slovo, Národní politika.*

telstev na stránkách Rudého práva aPráva lidu. Rudé právo se pokoušelo v boji o levicové voliče v nesčetných článcích napadat i další sociálnědemokratické politiky. Právo lidu bránilo postup sociální demokracie v Chalupově aféře. Obojí soudruzi se napadali nevybíravým způsobem. Proto tento pramen nutno pojímat velmi kriticky.

Volby se uskutečnily dne 2. 12. 1928. Jak dalece je přímo ovlivnila Chalupova aféra nevíme, neb byly tajné. Ale známe jejich výsledky.²⁶

V Čechách

získaly občanské strany české i německé 48,93%, socialistické strany 51,07%, v konzervativnější Moravě bylo zcela jiné procento – občanské strany 40,42%. Podíváme-li se na konkrétní volební výsledky českých socialistických stran, zjišťujeme:

komunisté	422.535 hlasů
čsl. sociální demokraté	419.943 hlasů
národní socialisté	519.280 hlasů

Na Moravě

komunisté	160.644 hlasů
sociální demokraté	206.033 hlasů
národní socialisté	140.599 hlasů

Ze statistik jsem vzala v úvahu pouze české země a česky mluvící obyvatelstvo, které mohla ovlivnit tisková kampaň kolem Chalupovy aféry. Patrně se to projevilo v Čechách, kde komunisté předstihli v počtu odevzdávaných hlasů sociální demokraty. Čechy byly nejprůmyslovější zemí a také s nejpočetnějšími ZVD.

Do historie ZVD se zapsala výrazným způsobem dělnická opozice vedená Chalupou, která žádala reformu a demokratizaci ZVD, případně i zrušení fúze, kdyby nedošlo k dohodě s vedením. Po porážce dělnické opozice přešlo vedení ZVD definitivně do rukou byrokratického stranického aparátu. I když v představenstvu sloučeného Hospodářského družstva byli též zástupci dělníků, neměli na vedení družstev rozhodující vliv.

Korupční aféry politiků je téma vysoce aktuální. Korupční aféry v Čechách byly, jsou a patrně budou.

²⁶ *Věnov 16. 12. 1928.*

Zusammenfassung

Die Korruptionsaffäre des Abgeordneten Albín Chalupa aus dem Jahre 1928 und ihre Auswirkung für das landwirtschaftliche Genossenschaftswesen

Die Studie ist der Rekonstruktion einer der vielen Korruptionsaffären gewidmet, die die Durchführung der ersten Bodenreform in den 20. und 30. Jahren des 20. Jahrhunderts begleiten. Die Hauptfigur der Affäre war der Abgeordnete der Sozial-demokratischen Partei und der Vorsitzender des Gewerkschaftsverbandes der landwirtschaftlichen Arbeiter Albín Chalupa. A. Chalupa war der Propagator und begeisterter Förderer der Gründung der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften, die einen Teil von parzellierten Großbesitzen übernahmen und den bewirtschafteten. Eine der solch gegründeten landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften war auch die Wirtschafts-, Bau-, Miets- und Wohnungsgenossenschaft in Prag, gegründet im Jahre 1926. An Spitze derer stand ebenfalls A. Chalupa. Die Genossenschaft gewann in ihren Besitz Hof Hrádek nad Nisou, der früher als Bestandteil des Großbesitzes Grabstein dem Adelsgeschlecht Clam-Gallas gehörte. Im Jahre 1928 verliefen die Handlungen zwischen A. Chalupa und Clam-Gallas'schem Rechtsanwalt über die Möglichkeit, den Hof Hrádek nad Nisou aus der Beschlagnahme auszulassen. A. Chalupa sagte dieser Möglichkeit seine Unterstützung zu, aber gegen Bestechung von 50.000 Kronen. Diese Korruptionsaffäre kam aber an den Tag und wurde zum wichtigen Argument im Vorwahlkampf (vor allem bei Linksparteien) vor der Wahl in die Landesvertretungen im Jahre 1928.

The 1928 Corruption Scandal Surrounding Albín Chalupa, MP, and its Consequences for the Agricultural Cooperative Societies

This study reconstructs in detail the corruption scandal surrounding the Social Democrat MP Albín Chalupa. In 1928 Chalupa promised, for a consideration, to intervene in favour of the Clam-Gallas family during the land reform, concerning the release of the grange of Hrádek nad Nisou from the land annexation. This scandal was ultimately exploited in the election campaign.